

téktelenebb színeinek fellillantásával váltakozik. A reprezentatívnak bizonyult írói, festői, tudományos életpályák mellett felbukkan egy-egy tipikusan korhoz kötött, vele csillogó, vele kihunyó életút is, olyan, mint Étioile Polaire-é, a music-hallok híres-ségéé vagy Dolly Jennie-é, Chevalier egyik partneréé, Mr. Selfridge-é, az áruház-királyé. A korrajz skálája teljesebb így maradandó értékek emléktétől divatok tűnékenységéig. Ahogy a magyar vonatkozású feljegyzések az emlékek összefűzése során egyidejű európai élmények szomszédságába kerülnek, egybevetésekre, asszociációkra módot adva; úgy az időszak kimagasló színházi, baletti, operaelőadásai, a róluk szóló beszámolók is együttesükben válnak dokokumentumaivá egy időszak rajzának és egy kortársi szemléletnek, tudatvilágnak is. A Gagyilev-együttes, Nizinszkij tánca, Gigli, Caruso, Saljapin portréja — a korszak polgári intellektüeljének közös élménysora, a kulturális „nyilvánosság” — a művészek, műhelyek belsőbb felvételeivel egészül ki.

Ez a két háború közti emlékmozsaik így többféleképpen segítheti a kutatót. Olyan felvilágosításokat, nyomokat is nyújt, amelyek az időszak kevésbé ismert, elfelejtett vagy a hazai köztudatban háttérbe szoruló alakok, jelenségek munkáira hívják fel a figyelmet, például Freud női tanítványaira (Marie Bonaparte, Lou Andreas-Salome), Farkas István életművére. Új színekkel, részletekkel gazdagodhatnak, személyes benyomások vallomásaival lehetnek érzékletesebbek néhány művészegyeniségéről alkotott elképzeléseink (Juhász Gyula, Krúdy, Gulácsy, Rippl-Rónai stb.). Ugyanakkor a húsz-harmincás évek haladó értelmiségéről, annak egy rétegéről, tájékozódása, izlése, érdeklődése irányairól élményszerű, színes együttesben kapunk képet, olyan szemtanú tollából, aki ma is érzékeny, tevékeny kortársként emlékezik.

Széles Klára

Fodor József: Felkavart világ. Bp. 1971. Szépirodalmi K. 770 l.

A memoáriró Fodor József célja nem a megélt idők teljességének a bemutatása. A múlt személyes mozzanatait kívánja csupán felidézni, mert azt vallja, jó az emlékekben élni „a néha túlharsány, nyers élet ellen”. Így lesz az írás számára védekezés és menekülés. De talán még fontosabb, hogy a „szereztett árnyak” előhívásává a mai olvasók előtt felidézze mestereit, barátait, íróársait, akiktől tanult, akikkel együtt dolgozott és — ne csak a személyiségükre, de a műveikre is ráirányítsa a figyelmet.

Egyik visszaemlékezésében némi iróniával azt írja, hogy az irodalomtörténeteszek számára is hasznos volna, ha figyelembe vennék azokat a memoárokat, amelyeket „az írók, az irodalomtudomány díletánsai” hoznak létre, akik az alkotás dolgaiban mégiscsak a gyakorlat emberei, és nem közömbös kérdés, hogy miként vélekednek kortársaikról, eszményeikről, ellenszenvaikról.

Fodor József emlékiratai, amelyeknek első fejezetei Király István ösztönzésére íródtak, és a *Kortársban* jelentek meg, végül is Osvát Ernőt, a *Nyugat* szervező-szerkesztő kritikussát igazolják, aki már 1928-ban arra akarta rábeszélni a költőt, hogy prózát írjon, még-hozza esszéit. Meg is bírta Fodort egy Werfeltanulmány megírásával, amely azonban nem készült el, mert a költő úgy vélte, mindenki maradjon a maga kaptafájánál.

A prózairása készített ösztönzések és belső igények elnémitása azonban csak ideig-óráig sikerülhetett, mert Fodor lázadó természete, elkötelezettsége, a Szó hitelért vállalt szolgálata előbb-utóbb rákényszerítette arra, hogy prózában is kifejtse gondolatait, érzéseit, emlékeit az irodalomról, a *felkavart világról*. A kötet anekdotikus írásaiból megismerjük a költő pályakezdését, azt a kort, amikor „arannyal átszőtt, derűs, vidám ködökbe” repülőként futottak a hónapok. Aligha hihette a fiatal Fodor József, az egykori nagyilondai segédjegyző az erdélyi hegyek között, hogy lesz idő, amikor kikerülve az „apró tirannusok, al- és fő-főnökcsék” zsarnoksága alól, idejének nagy részét a szépség, az igazság, vagyis a verisrás titkainak szentelheti, annak a Mikes Lajosnak a felfedezettjeként, aki „zsebből fizetett” a fiatal íróknak, és olyan megértő jóindulattal bánt a sok „kapa-kasza kerülővel”, a sok „bolonddal”, akik vakmerően arra szánták magukat, hogy íróként, költőként éljenek Magyarországon.

Persze minden memoár szubjektív érvényű, és az író elhithető erején múlik, hogy a múlt irodalmi életének felidézett figuráit hitelesnek éri-e az olvasó.

Ha Fodor József bonyolult mondatlabirintusain átverekedjük magunkat úgy érezzük, hogy nem volt hiábavaló a küzdelem, amelyet a leírt szó befogadásáért vívtunk. Éles vonásokkal villannak fel előttünk arcélek, meglevenednek a régi halott írók mozdulatai, gesztusai, néha úgy érezzük, mintha résztvevői volnának szerkesztőségi vitáiknak, kávéházi beszélgetéseiknek.

De nem csupán írói arcképcsarnok ez a könyv, nemcsak a személyes emlékek és szórakoztató anekdoták gyűjteménye, hanem érdekes korrajz is. A húszas évektől az ötvenes évek közepéig terjedő időszak irodalmi életét, lapalapításait és különböző csoportosulásait is közelebből megismerhetjük Fodor

visszaemlékezéseiből: a *Válasz és a Szép Szó* torzsalkodásait, népiek és urbánosok harcát, az áldatlan testvérháborút "a mégiscsak egyet akaró két tábor között", személyes kapcsolatait Kassák *Munka* című folyóiratával, Gaál Gábor *Korunkjával*, valamint az 1945 után újra induló *Új Időkkel*.

Fodor József könyvében sajátos módon találgat az önmagához és a világhoz szigorú moralista keménységével annak a visszaemlékezésnek az emberségével, aki már évtizedek távlatából tekint vissza régen megívott irodalmi harcaira, és akit az a tudat, hogy a történelem többnyire őt igazolta, nem fölényes, hanem bölcs derűvel és rezignációval tölt el. Tollát nem az ítélkezés elfogultsága, hanem a tisztázás és megértés szándéka vezeti.

Udvarhelyi András

Kozocsa Sándor: A francia nyelvű irodalom magyar filológiai repertóriuma. 1919–1968. Bp. 1969. ELTE Bölcsészettudományi Kar Francia Nyelv és Irodalom Tanszék. 509–547. l. (Bibliográfiák, 1.)

Kozocsa Sándor: Baudelaire Magyarországon Bp. 1969. ELTE Bölcsészettudományi Kar Francia Nyelv és Irodalom Tanszék. 303 l. (Bibliográfiák, 2.)

Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Francia Nyelv és Irodalom Tanszékének gondozásában megjelenő új bibliográfiai sorozat két első kötetét kapja kézhez a magyar-francia kapcsolatokról írást érdeklődő olvasó. Az első, az *Eszmei és irodalmi találkozások c. tanulmánykötetben* (Bp., 1970. Akadémia Kiadó) szereplő bibliográfia különnyomata, a francia nyelvű irodalom hazai fogadtatásának félszázados anyagáról tájékoztat; a sorozat második – rotaprint módszerrel sokszorosított – darabja egyetlen nagyarányú életmű magyarországi hatásának dokumentumait gyűjti egybe.

Az irodalomtudomány művelői közül első-sorban az összehasonlító irodalomtörténettel és a műfordítással foglalkozók számára jelent majd igen hasznos fogódzót e két kiadvány, amelyeknek tekintélyes adatanyagából egy

irodalmunkban meghatározó jelentőségű hatásrendszer fő vonalait rajzolódhatnak elő.

A sorozat első füzeté Hellebrant Árpádnak az Egyetemes Philológiai Közlejtésben kiadott bibliográfiai összeállításait egészíti ki 1969-ig, a nagy anyagot az írók és művek jelentősége szerint rostálva meg. Kozocsa Sándor egy általános (eszmék, témák, kapcsolatok) és egy személyi (írók, kritikusok, fordítók) részre bontva évről, ill. a francia szerzők neve szerint csoportosítva adja közre anyagát. Nemcsak a francia irodalom magyarországi fogadtatásának bibliográfiáját nyújtja: figyelme kiterjed más francia nyelvterületek tanulmányozására is; s nemcsak a hazai kutatók munkáit, hanem külföldi szerzők magyarul megjelent francia tárgyú tanulmányait is fölveszi a gyűjteménybe.

A *Baudelaire Magyarországon* a költő halálának századik évfordulójára készült el, s Gáldi László bevezető tanulmányával jelent meg, amely a magyar Baudelaire-fordítások történetéről nyújt összefoglaló elemzést. A bibliográfia a gyűjteményes munkák, az egyes művek s végül a magyarnyelvű szakirodalom ismertetésére tagolódik. Hatalmas anyag került itt feldolgozásra: Reviczkytől Ady, Kosztolányi és a klasszikus Baudelaire-fordítók, Babits, Tóth Árpád és Szabó Lőrinc tolmácsolásain keresztül egészen Illyésig; Arany János Szépirodalmi Figyelőjétől a legújabb kutatásokig – s mellettük felsorakoznak a költő olyan hazai ismertetői is, akik csak egy-egy műfordítással vagy hírlapi cikkel járultak hozzá a róla alkotott kép teljesebb megrajzolásához, de irodalomtörténeti jelentőségük mégsem hanyagolható el.

Kozocsa Sándor a tőle megszokott alapos-sággal végezte el e nagy filológiai tájékozottságot és sok utánajárást igénylő munkát. (Kár, hogy helyenként bosszantó nyomdahi-bák csúsztak be a francia nyelvű adatok közlésébe.)

Az egybegyűjtött anyag történeti értékelése elvégzésre vár: a XX. századi francia hatás teljesebb feldolgozása éppúgy, mint Baudelaire magyarországi fogadtatásáé. A két bibliográfia e további kutatásoknak rakta le alapjait. Várjuk tehát a folytatást, éppúgy, mint a budapesti Francia Nyelv és Irodalom Tanszék színvonalasan induló sorozatának következő darabjait is.

Korompay H. János